ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 9ης Νοεμβρίου 2000 *

Στην υπόθεση C-387/98,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Hoge Raad der Nederlanden (Κάτω Χώρες) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του Πρωτοκόλλου της 3ης Ιουνίου 1971 για την ερμηνεία από το Δικαστήριο της Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Coreck Maritime GmbH

και

Handelsveem BV κ.λπ.,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 17, πρώτο εδάφιο, της προαναφερθείσας Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 (ΕΕ 1982, L 388, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με τη Σύμβαση της 9ης Οκτωβρίου 1978 για την προσχώρηση του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας (ΕΕ 1982, L 388, σ. 24), με τη Σύμβαση της 25ης Οκτωβρίου 1982 για την προσχώρηση της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΕΕ 1982, L 388, σ. 1) και με τη Σύμβαση της 26ης Μαΐου 1989 για την προσχώρηση του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας (ΕΕ 1989, L 285, σ. 1),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους D. A. O. Edward, προεδρεύοντα του πέμπτου τμήματος, P. Jann (εισηγητή) και L. Sevón, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: S. Alber
γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Coreck Maritime GmbH, εκπροσωπούμενη από τους R. S. Meijer, δικηγόρο Χάγης, και G. J. W. Smallegange, δικηγόρο Ρόττερνταμ,

— οι Handelsveem BV κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τον J. K. Franx, δικηγόρο Χάγης,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. A. Fierstra, προϊστάμενο του τμήματος ευρωπαϊκού δικαίου του Υπουργείου Εξωτερικών,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον καθηγητή U. Leanza, προϊστάμενο της υπηρεσίας διπλωματικών διαφορών του Υπουργείου Εξωτερικών, επικουρούμενο από τον O. Fiumara, avvocato dello Stato,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την R. Magrill, του Treasury Solicitor's Department, επικουρούμενη από τον L. Persey, QC,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους J. L. Iglesias Buhigues, νομικό σύμβουλο, και P. van Nuffel, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Coreck Maritime GmbH, των Handelsveem BV κ.λπ., της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου και της Επιτροπής, κατά τη συνεδρίαση της 10ης Φεβρουαρίου 2000,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 23ης Μαρτίου 2000,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 1998, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Οκτωβρίου 1998, το Hoge Raad der Nederlanden υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του Πρωτοκόλλου της 3ης Ιουνίου 1971 για την ερμηνεία από το Δικαστήριο της Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (στο εξής: Πρωτόκολλο), τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 17, πρώτο εδάφιο, της προαναφερθείσας Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 (ΕΕ 1982, L 388, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με τη Σύμβαση της 9ης Οκτωβρίου 1978 για την προσχώρηση του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας (ΕΕ 1982, L 388, σ. 24), με τη Σύμβαση της 25ης Οκτωβρίου 1982 για την προσχώρηση της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΕΕ 1982, L 388, σ. 1) και με τη Σύμβαση της 26ης Μαΐου 1989 για την προσχώρηση του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας (ΕΕ 1989, L 285, σ. 1, στο εξής: Σύμβαση).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς σχετικής με το κύρος μιας περιλαμβανομένης σε φορτωτικές ρήτρας απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας, διαφοράς η οποία υφίσταται μεταξύ, αφενός, της Coreck Maritime GmbH, εταιρίας γερμανικού δικαίου με έδρα το Αμβούργο (Γερμανία), εκδότριας των φορτωτικών (στο εξής: Coreck), και, αφετέρου, της Handelsveem BV, νόμιμου κομιστή των φορτωτικών, των V. Berg and Sons Ltd και Man Producten Rotterdam BV, κυρίων των εμπορευμάτων που μεταφέρθηκαν υπό τις φορτωτικές, καθώς και της The Peoples Insurance Company of China, ασφαλιστή των εν λόγω εμπορευμάτων (συλλήβδην στο εξής: Handelsveem κ.λπ.).

Η Σύμβαση

3 Το άρθρο 17, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, της Συμβάσεως ορίζει:

«Αν τα μέρη, από τα οποία ένα τουλάχιστον έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους, συμφώνησαν ότι ένα δικαστήριο ή τα δικαστήρια συμβαλλόμενου κράτους θα δικάζουν τις διαφορές που έχουν προκύψει ή που θα προκύψουν από συγκεκριμένη έννομη σχέση, το δικαστήριο αυτό ή τα δικαστήρια του κράτους αυτού έχουν αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία. Μια τέτοια συμφωνία διεθνούς δικαιοδοσίας πρέπει να καταρτίζεται:

α) είτε γραπτά είτε προφορικά με γραπτή επιβεβαίωση·

β) είτε υπό τύπο ανταποκρινόμενο στην πρακτική που έχουν καθιερώσει οι συμβαλλόμενοι στις μεταξύ τους σχέσεις·

γ) είτε, στο διεθνές εμπόριο, υπό τύπο ανταποκρινόμενο στις συνήθειες τις οποίες τα μέρη γνωρίζουν ή οφείλουν να γνωρίζουν και οι οποίες είναι ευρέως γνωστές σ' αυτού του είδους την εμπορική δραστηριότητα και τηρούνται τακτικά από τους συμβαλλόμενους σε συμβάσεις, του είδους για το οποίο πρόκειται, στη συγκεκριμένη εμπορική δραστηριότητα.

Όταν μια τέτοια συμφωνία καταρτίζεται από μέρη εκ των οποίων κανένα δεν έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους, τα δικαστήρια των άλλων συμβαλλόμενων κρατών δεν μπορούν να δικάσουν τη διαφορά εφόσον το ή τα υποδειχθέντα δικαστήρια δεν έχουν διαπιστώσει την έλλειψη διεθνούς δικαιοδοσίας τους.»

Η διαφορά της κύριας δίκης

4 Ορισμένες παρτίδες ψίχας καρυδιού μεταφέρθηκαν το 1991 από το Qingdao (Κίνα) στο Ρόττερνταμ (Κάτω Χώρες) με ένα πλοίο κυριότητας της Sevryba, εταιρίας ρωσικού δικαίου με έδρα το Μουρμάνσκ (Ρωσία), σε εκτέλεση συμβάσεως μεταφοράς που είχε συνάψει με τον αποστολέα η Coreck, χρονοναυλωτής του πλοίου.

5 Για τη μεταφορά αυτή, η Coreck εξέδωσε διάφορες φορτωτικές οι οποίες περιέχουν, μεταξύ άλλων, τις ακόλουθες ρήτρες:

«3. Διεθνής δικαιοδοσία

Οποιαδήποτε διαφορά ανακύψει από την παρούσα φορτωτική θα εκδικαστεί στη χώρα της κύριας εγκαταστάσεως του μεταφορέα και θα εφαρμοστεί το δίκαιο της χώρας αυτής εκτός αν ορίζεται άλλως στην παρούσα φορτωτική.»

«17. Ταυτότητα του μεταφορέα

Η σύμβαση που αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας φορτωτικής συνάπτεται μεταξύ του εμπόρου και του πλοιοκτήτη του περί ου πρόκειται πλοίου (ή αντικαταστάτη του), οπότε συμφωνείται ότι μόνον ο εν λόγω πλοιοκτήτης είναι υπεύθυνος για τις ζημίες ή απώλειες που απορρέουν από οποιαδήποτε παράβαση ή μη εκτέλεση οποιασδήποτε υποχρεώσεως που απορρέει από την παρούσα σύμβαση μεταφοράς, ανεξαρτήτως του αν σχετίζεται με την πλοϊμότητα του πλοίου. Αν, παρά τα ανωτέρω, αποδειχθεί ότι άλλο πρόσωπο είναι ο μεταφορέας και/ή ο θεματοφύλακας των εμπορευμάτων που φορτώθηκαν βάσει της παρούσας συμβάσεως, το άλλο αυτό πρόσωπο μπορεί να επικαλεστεί όλους τους περιορισμούς της ευθύνης και όλες τις απαλλαγές από αυτήν που προβλέπονται από τον νόμο ή από την παρούσα φορτωτική.

Περαιτέρω, συμφωνείται ότι, εφόσον η εταιρία ή ο πράκτορας που εκτέλεσε την παρούσα φορτωτική επ' ονόματι και για λογαριασμό του πλοιάρχου δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος, η εταιρία αυτή ή ο πράκτορας αυτός δεν αναλαμβάνει καμία ευθύνη από τη σύμβαση μεταφοράς, ούτε ως μεταφορέας ούτε ως θεματοφύλακας των εμπορευμάτων.»

6 Στο εμπρόσθιο μέρος των φορτωτικών ήταν τυπωμένη η εξής ένδειξη:

«"Coreck" Maritime G.m.b.H. Hamburg»

7 Με δικόγραφο της 5ης Μαρτίου 1993, οι Handelsveem κ.λπ. ενήγαγαν, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 5, σημείο 1, της Συμβάσεως, τις Sevryba και Coreck ενώπιον του Rechtbank te Rotterdam, ως δικαστηρίου του κατά τις φορτωτικές λιμένα εκφορτώσεως, για να αποζημιωθούν για τη φθορά που τα εμπορεύματα φέρεται ότι υπέστησαν κατά τη μεταφορά.

8 Η Coreck προέβαλε ένσταση ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας και επικαλέστηκε την περιεχόμενη στις φορτωτικές ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας. Με απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 1995, το Rechtbank te Rotterdam απέρριψε το επιχείρημα περί εφαρμογής της ρήτρας και έκρινε ότι έχει διεθνή δικαιοδοσία, με το σκεπτικό ότι, για να είναι ισχυρή, η ρήτρα αυτή προϋποθέτει να μπορεί εύκολα να προσδιοριστεί το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία, πράγμα που δεν συμβαίνει εν προκειμένω. Κατόπιν εφέσεως της Coreck, το Gerechtshof te's-Gravenhage επικύρωσε, με απόφαση της 22ας Απριλίου 1997, την πρωτόδικη απόφαση.

9 Εκδικάζοντας αίτηση αναιρέσεως της Coreck, το Hoge Raad der Nederlanden αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει από την πρώτη περίοδο του άρθρου 17 της Συμβάσεως των Βρυξελλών (ιδίως από τη λέξη "συμφώνησαν"), σε συνάρτηση με τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία "σκοπός του εν λόγω άρθρου 17 είναι να εξασφαλιστεί ότι η σύμπτωση βουλήσεως των μερών ως προς αυτή τη ρήτρα, η οποία κατά παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας αποτελεί παρέκκλιση από τους γενικούς κανόνες καθορισμού της δικαιοδοσίας που καθιερώνονται στα άρθρα 2, 5 και 6 της Συμβάσεως, (...) εκδηλώνεται κατά τρόπο *σαφή και συγκεκριμένο*", να συναχθεί:

α) ότι για την ισχύ μεταξύ των μερών ρήτρας διεθνούς δικαιοδοσίας υπό την έννοια της διατάξεως αυτής απαιτείται σε κάθε περίπτωση η ρήτρα αυτή να είναι διατυπωμένη κατά τέτοιον τρόπο ώστε (ακόμη και) για τους άλλους εκτός από τα μέρη — και ιδίως για τον δικαστή — μόνον από το κείμενό της να είναι σαφές, ή τουλάχιστον να μπορεί εύκολα να καθοριστεί, ποιο δικαστήριο έχει διεθνή δικαιοδοσία να εκδικάσει τις διαφορές που ανακύπτουν από την έννομη σχέση στο πλαίσιο της οποίας συνομολογήθηκε η ρήτρα αυτή, ή

β) ότι — ανέκαθεν ή σήμερα, ως συνέπεια ή συνάρτηση τόσο της όλο επί το ελαστικότερο διατυπώσεως του άρθρου 17 της Συμβάσεως των Βρυξελλών όσο και της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με το ζήτημα πότε θεωρείται ότι η ρήτρα αυτή συνομολογήθηκε εγκύρως — για την ισχύ της

ρήτρας αυτής αρκεί να είναι για τα μέρη, (και) βάσει των (άλλων) περιστάσεων της υποθέσεως, σαφές ποιο δικαστήριο έχει διεθνή δικαιοδοσία για την εκδίκαση των διαφορών αυτών;

2) Διέπει το άρθρο 17 της Συμβάσεως των Βρυξελλών και έναντι των τρίτων κομιστών φορτωτικής την ισχύ της ρήτρας η οποία ορίζει ως δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την εκδίκαση των διαφορών που ανακύπτουν από τη φορτωτική αυτή το δικαστήριο του τόπου της κύριας εγκαταστάσεως του μεταφορέα και η οποία περιλαμβάνεται σε φορτωτική που περιέχει και ρήτρα σχετικά με την ταυτότητα του μεταφορέα (identity of carrier-clause) και που εκδόθηκε για μεταφορά στο πλαίσιο της οποίας:

α) ο φορτωτής και ο πρώτος από τους πιθανούς μεταφορείς δεν είναι εγκατεστημένοι σε ένα από τα συμβαλλόμενα κράτη, ενώ

β) ο δεύτερος πιθανός μεταφορέας έχει μεν εγκατάσταση σε ένα από τα συμβαλλόμενα κράτη, αλλά δεν διευκρινίζεται αν ο τόπος της κύριας εγκαταστάσεώς του βρίσκεται στο κράτος αυτό ή σε μη συμβαλλόμενο κράτος;

3) Αν στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση:

α) έχει το γεγονός ότι η περιλαμβανόμενη στη φορτωτική ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας πρέπει να θεωρηθεί ισχυρή μεταξύ του μεταφορέα και του φορτωτή ως συνέπεια ότι η ρήτρα αυτή ισχύει και έναντι κάθε τρίτου κομιστή της φορτωτικής, ή τούτο συμβαίνει μόνον όσον αφορά τον τρίτο

κομιστή της φορτωτικής ο οποίος, όταν απέκτησε τη φορτωτική, διαδέχθηκε βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου τον φορτωτή στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του;

β) εξαρτάται — αν γίνει δεκτό ότι η περιλαμβανόμενη στη φορτωτική ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας είναι ισχυρή μεταξύ μεταφορέα και φορτωτή — η απάντηση στο ερώτημα αν η ρήτρα αυτή είναι ισχυρή έναντι του τρίτου κομιστή της φορτωτικής όχι μόνον από το περιεχόμενο της φορτωτικής αλλά και από τα ιδιαίτερα περιστατικά της υποθέσεως, όπως οι ιδιαίτερες γνώσεις του συγκεκριμένου τρίτου κομιστή ή η από μακρού χρόνου σχέση του με τον μεταφορέα, και, αν ναι, μπορεί να απαιτηθεί από τον τρίτο κομιστή της φορτωτικής να πληροφορηθεί τα ιδιαίτερα περιστατικά της υποθέσεως όταν από το περιεχόμενο της φορτωτικής δεν καθίσταται αρκούντως σαφές γι' αυτόν αν η ρήτρα είναι ισχυρή;

4) Αν στο δεύτερο σκέλος του τρίτου ερωτήματος, υπό α', πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση, βάσει ποιου εθνικού δικαίου πρέπει τότε να κριθεί αν ο τρίτος κομιστής της φορτωτικής διαδέχθηκε τον φορτωτή στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του όταν απέκτησε τη φορτωτική, και τι θα ισχύει στην περίπτωση που στο σχετικό εθνικό δίκαιο ούτε η νομοθεσία ούτε η νομολογία επιλύουν το ζήτημα αν ο τρίτος κομιστής της φορτωτικής διαδέχθηκε τον φορτωτή στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του όταν απέκτησε τη φορτωτική;»

Επί του πρώτου ερωτήματος

10 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν ο όρος «συμφώνησαν», τον οποίο περιέχει το άρθρο 17, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, της Συμβάσεως, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαιτεί να είναι κατά τέτοιον τρόπο διατυπωμένη η ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας ώστε μόνον από το κείμενό της να μπορεί να προσδιοριστεί το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία.

11 Οι Handelsveem κ.λπ. θεωρούν ότι στο ερώτημα αυτό πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση, λαμβανομένης υπόψη της ιδιαίτερης ανάγκης ασφάλειας δικαίου όταν πρόκειται περί επιλογής διεθνούς δικαιοδοσίας. Η Ολλανδική και η Ιταλική Κυβέρνηση υπογραμμίζουν τη σημασία του σαφούς και ακριβούς προσδιορισμού του δικαστηρίου που επέλεξαν τα μέρη, ο οποίος θα παρέχει στον δικάζοντα δικαστή τη δυνατότητα να καθορίσει αν έχει διεθνή δικαιοδοσία.

12 Αντιθέτως, κατά την Coreck, την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και την Επιτροπή, αρκεί το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία να μπορεί να προσδιοριστεί βάσει του κειμένου της ρήτρας λαμβανομένων υπόψη των συγκεκριμένων περιστάσεων της υποθέσεως.

13 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, εξαρτώντας το κύρος της ρήτρας απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας από την ύπαρξη «συμφωνίας» μεταξύ των μερών, το άρθρο 17 της Συμβάσεως επιβάλλει στον δικάζοντα δικαστή την υποχρέωση να εξετάζει πρώτα αν για τη ρήτρα που του απονέμει διεθνή δικαιοδοσία υπήρξε πράγματι συγκατάθεση των μερών, η οποία πρέπει να εκδηλώνεται κατά τρόπο σαφή και συγκεκριμένο, και ότι οι τύποι που απαιτεί το άρθρο 17 έχουν ως λειτουργία να εξασφαλίσουν ότι πράγματι αποδεικνύεται η συγκατάθεση αυτή (βλ., ιδίως, τις αποφάσεις της 14ης Δεκεμβρίου 1976, 24/76, Estasis Salotti, Συλλογή τόμος 1976, σ. 653, σκέψη 7, και 25/76, Segoura, Συλλογή τόμος 1976, σ. 669, σκέψη 6, και της 20ής Φεβρουαρίου 1997, C-106/95, MSG, Συλλογή 1997, σ. I-911, σκέψη 15).

14 Όμως, αν το άρθρο 17 της Συμβάσεως έχει ως σκοπό την προστασία της βουλήσεως των ενδιαφερομένων, πρέπει να ερμηνεύεται κατά τέτοιον τρόπο ώστε η βούληση αυτή να γίνεται σεβαστή όταν αποδεικνύεται. Το άρθρο 17 όντως στηρίζεται στην αναγνώριση της αυτονομίας της βουλήσεως των μερών, προκειμένου περί απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας στα δικαστήρια που καλούνται να εκδικάσουν διαφορές οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Συμβάσεως, και δεν είναι εκείνες που ρητώς εξαιρούνται βάσει του τετάρτου του εδαφίου (απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 1978, 23/78, Meeth, Συλλογή τόμος 1978, σ. 637, σκέψη 5).

15 Επομένως, ο όρος «συμφώνησαν», τον οποίο περιέχει το άρθρο 17, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, της Συμβάσεως, δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαιτεί να είναι κατά τέτοιον τρόπο διατυπωμένη η ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας ώστε μόνον από το κείμενό της να μπορεί να προσδιοριστεί το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία. Είναι αρκετό η ρήτρα να προσδιορίζει τα αντικειμενικά στοιχεία ως προς τα οποία τα μέρη ήλθαν σε συμφωνία για να επιλέξουν το δικαστήριο ή τα δικαστήρια στα οποία θέλουν να υποβάλουν τις διαφορές τους που έχουν ανακύψει ή θα ανακύψουν. Τα στοιχεία αυτά, τα οποία πρέπει να είναι αρκούντως ακριβή για να παρέχουν στον δικάζοντα δικαστή τη δυνατότητα να καθορίσει αν έχει διεθνή δικαιοδοσία, μπορούν εν ανάγκη να συγκεκριμενοποιηθούν από τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υποθέσεως.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

16 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 17, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως. Ερωτά στην ουσία αν η διάταξη αυτή έχει εφαρμογή όταν η ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας καθορίζει το δικαστήριο του τόπου της κύριας εγκαταστάσεως ενός των μερών της αρχικής συμφωνίας, αλλά δεν ορίζεται ότι η εγκατάσταση αυτή βρίσκεται στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους.

17 Όπως προκύπτει από το γράμμα του άρθρου 17, πρώτο εδάφιο, πρώτη περίοδος, της Συμβάσεως, η διάταξη αυτή έχει εφαρμογή μόνον υπό τη διττή προϋπόθεση, αφενός, ότι τουλάχιστον το ένα από τα μέρη της συμφωνίας έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους και, αφετέρου, ότι η ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας καθορίζει ένα δικαστήριο ή δικαστήρια συμβαλλόμενου κράτους. Έτσι, ο κανόνας αυτός, ο οποίος δικαιολογείται από το γεγονός ότι η Σύμβαση έχει ως σκοπό να διευκολύνει την αμοιβαία αναγνώριση και εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων, περιέχει μια επιταγή ακριβείας, την οποία πρέπει να ικανοποιεί η ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας.

18 Όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση, πρέπει να επισημανθεί ότι, κατά το άρθρο 53, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως, η έδρα των εταιριών εξομοιώνεται, για την εφαρμογή της Συμβάσεως, με την κατοικία. Κατά την ίδια διάταξη, για τον καθορισμό της έδρας αυτής εφαρμόζονται οι κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του δικάζοντος δικαστή. Κατά συνέπεια, στο εθνικό δίκαιο που καθορίζεται κατά τους κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του δικάζοντος δικαστηρίου απόκειται να ορίσει τα κριτήρια για τον προσδιορισμό της έδρας ενός νομικού προσώπου και, ειδικότερα, να καθορίσει τον ρόλο που εν προκειμένω διαδραματίζει η κύρια εγκατάσταση.

19 Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το άρθρο 17 της Συμβάσεως δεν έχει εφαρμογή επί ρήτρας που καθορίζει δικαστήριο τρίτου κράτους. Το δικαστήριο που βρίσκεται στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους οφείλει, αν επιληφθεί υποθέσεως παρά την ύπαρξη τέτοιας ρήτρας απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας, να εκτιμήσει το κύρος της ρήτρας αυτής με γνώμονα το εφαρμοστέο δίκαιο, περιλαμβανομένου του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, του τόπου όπου έχει την έδρα του (έκθεση του καθηγητή Schlosser σχετικά με τη Σύμβαση της 9ης Οκτωβρίου 1978 για την προσχώρηση του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας στη Σύμβαση για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις καθώς και στο Πρωτόκολλο για την ερμηνεία της από το Δικαστήριο, ΕΕ 1986, C 298, σ. 99, συγκεκριμένα σ. 152, σημείο 176).

20 Πρέπει να προστεθεί ότι αποτελεί πάγια νομολογία ότι, όσον αφορά το άρθρο 17 της Συμβάσεως, το κύρος ρήτρας απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας πρέπει να εκτιμάται στο πλαίσιο των σχέσεων των μερών της αρχικής συμφωνίας (βλ., με το ίδιο περιεχόμενο, τις αποφάσεις της 19ης Ιουνίου 1984, 71/83, Tilly Russ, Συλλογή 1984, σ. 2417, σκέψη 24, και της 16ης Μαρτίου 1999, C-159/97, Castelletti, Συλλογή 1999, σ. I-1597, σκέψεις 41 και 42). Επομένως, ακριβώς σχετικά με τα ίδια μέρη, που στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να προσδιορίσει, πρέπει να αξιολογούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 17 της Συμβάσεως. Οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες μια ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας μπορεί να αντιταχθεί σε πρόσωπο που είναι τρίτος σε σχέση με την αρχική συμφωνία αποτελούν το αντικείμενο του τρίτου ερωτήματος, το οποίο εξετάζεται πιο κάτω.

21 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 17, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως έχει εφαρμογή μόνον όταν, αφενός, τουλάχιστον το ένα από τα μέρη της αρχικής συμφωνίας έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους και όταν, αφετέρου, τα μέρη συμφωνούν να φέρουν τις διαφορές τους ενώπιον δικαστηρίου ή δικαστηρίων συμβαλλόμενου κράτους.

Επί του τρίτου ερωτήματος

22 Με το τρίτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν η ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας, η οποία συνομολογήθηκε μεταξύ μεταφορέα και φορτωτή και περιελήφθη σε φορτωτική, παράγει τα αποτελέσματά της έναντι κάθε τρίτου κομιστή της φορτωτικής ή μόνον έναντι του τρίτου κομιστή της φορτωτικής ο οποίος, όταν την απέκτησε, διαδέχθηκε βάσει του εφαρμοστέου δικαίου τον φορτωτή στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του.

23 Εν προκειμένω, αρκεί να υπομνηστεί ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, στο μέτρο που η περιεχόμενη σε φορτωτική ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας είναι κατά το άρθρο 17 της Συμβάσεως ισχυρή στις σχέσεις μεταξύ του φορτωτή και του μεταφορέα, η ρήτρα αυτή μπορεί να τύχει επικλήσεως έναντι του τρίτου κομιστή της φορτωτικής όταν, βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου, ο κομιστής της φορτωτικής διαδέχεται τον φορτωτή στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του (προαναφερθείσες αποφάσεις Tilly Russ, σκέψη 24, και Castelletti, σκέψη 41).

24 Επομένως, στο εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο απόκειται να καθορίσει αν ο έναντι της αρχικής συμφωνίας τρίτος, κατά του οποίου γίνεται επίκληση ρήτρας απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας, διαδέχθηκε ένα από τα αρχικά μέρη στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του.

25 Αν πρόκειται περί αυτού, δεν χρειάζεται να εξακριβωθεί η συγκατάθεση του τρίτου για την περιεχόμενη στην αρχική συμφωνία ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση αυτή, η απόκτηση της φορτωτικής δεν μπορεί να παράσχει στον τρίτο κομιστή περισσότερα δικαιώματα απ' όσα είχε ο φορτωτής. Έτσι, ο τρίτος κομιστής καθίσταται φορέας τόσο όλων των δικαιωμάτων όσο και όλων των υποχρεώσεων που αναγράφονται στη φορτωτική, περιλαμβανομένων των σχετικών με την παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας (προαναφερθείσα απόφαση Tilly Russ, σκέψη 25).

26 Αντιθέτως, αν, βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου, ο έναντι της αρχικής συμφωνίας τρίτος δεν διαδέχθηκε ένα από τα αρχικά μέρη στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του, στο δικάζον δικαστήριο απόκειται να εξακριβώσει, λαμβανομένων υπόψη των επιταγών του άρθρου 17, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως, αν πράγματι υπήρξε συγκατάθεσή του για τη ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας που έτυχε επικλήσεως εις βάρος του.

27 Κατά συνέπεια, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας, η οποία συνομολογήθηκε μεταξύ μεταφορέα και φορτωτή και περιελήφθη σε φορτωτική, παράγει τα αποτελέσματά της έναντι του τρίτου κομιστή της φορτωτικής αρκεί, όταν αυτός απέκτησε τη φορτωτική, να διαδέχθηκε βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου τον φορτωτή στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του. Αν δεν συνέβη αυτό, πρέπει να εξακριβωθεί η συγκατάθεσή του για την εν λόγω ρήτρα, λαμβανομένων υπόψη των επιταγών του άρθρου 17, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

28 Με το τέταρτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία ποιο είναι το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο για να καθοριστούν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του τρίτου κομιστή φορτωτικής και, στην περίπτωση που το ορισθέν εθνικό δίκαιο

δεν δίνει απάντηση όσον αφορά το ζήτημα αυτό, ποιες διατάξεις θα πρέπει να εφαρμοστούν.

29 Πρέπει να υπομνηστεί ότι, δυνάμει του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφαίνεται επί της ερμηνείας της Συμβάσεως.

30 Το ζήτημα ποιο είναι το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο για τον καθορισμό των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του τρίτου κομιστή φορτωτικής δεν έχει σχέση με την ερμηνεία της Συμβάσεως και εμπίπτει στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου, του οποίου έργο είναι να εφαρμόζει τους κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου της ημεδαπής.

31 Ομοίως, το ζήτημα με ποιον τρόπο πρέπει να πληρωθεί ενδεχόμενο κενό του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου, πέραν του ότι είναι υποθετικό, δεν έχει σχέση με την ερμηνεία της Συμβάσεως.

32 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι το τέταρτο ερώτημα είναι απαράδεκτο.

Επί των δικαστικών εξόδων

33 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ολλανδική και η Ιταλική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 1998 το Hoge Raad der Nederlanden, αποφαίνεται:

Το άρθρο 17, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, όπως τροποποιήθηκε με τη Σύμβαση της 9ης Οκτωβρίου 1978 για την προσχώρηση του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας, με τη Σύμβαση της 25ης Οκτωβρίου 1982 για την προσχώρηση της Ελληνικής Δημοκρατίας και με τη Σύμβαση της 26ης Μαΐου 1989 για την προσχώρηση του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι:

1) **Δεν απαιτεί να είναι κατά τέτοιον τρόπο διατυπωμένη η ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας ώστε μόνον από το κείμενό της να μπορεί να προσδιοριστεί το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία. Είναι αρκετό η ρήτρα να προσδιορίζει τα αντικειμενικά στοιχεία ως προς τα οποία τα μέρη ήλθαν σε συμφωνία για να επιλέξουν το δικαστήριο ή τα δικαστήρια στα οποία θέλουν να υποβάλουν τις διαφορές τους που έχουν ανακύψει ή θα ανακύψουν. Τα στοιχεία αυτά, τα οποία πρέπει να είναι αρκούντως ακριβή για να παρέχουν στον δικάζοντα δικαστή τη δυνατότητα να καθορίσει αν έχει διεθνή δικαιοδοσία, μπορούν εν ανάγκη να συγκεκριμενοποιηθούν από τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υποθέσεως.**

2) Έχει εφαρμογή μόνον όταν, αφενός, τουλάχιστον το ένα από τα μέρη της αρχικής συμφωνίας έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους και όταν, αφετέρου, τα μέρη συμφωνούν να φέρουν τις διαφορές τους ενώπιον δικαστηρίου ή δικαστηρίων συμβαλλόμενου κράτους.

3) Η ρήτρα απονομής διεθνούς δικαιοδοσίας, η οποία συνομολογήθηκε μεταξύ μεταφορέα και φορτωτή και περιελήφθη σε φορτωτική, παράγει τα αποτελέσματά της έναντι του τρίτου κομιστή της φορτωτικής αρκεί, όταν αυτός απέκτησε τη φορτωτική, να διαδέχθηκε βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου τον φορτωτή στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του. Αν δεν συνέβη αυτό, πρέπει να εξακριβωθεί η συγκατάθεσή του για την εν λόγω ρήτρα, λαμβανομένων υπόψη των επιταγών του άρθρου 17, πρώτο εδάφιο, της ως άνω τροποποιημένης Συμβάσεως.

Edward Jann Sevón

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 9 Νοεμβρίου 2000.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

A. La Pergola